

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора, професора кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького
університету управління та права імені Леоніда Юзькова

АЛЕСКЕРОВОЇ Юлії Володимирівни на дисертацію

ГУМЕНА Олександра Вікторовича на тему:

«Розвиток аграрного страхування в Україні», подану на здобуття
ступеня доктора філософії

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» галузі
знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт. Аграрний сектор України є однією з базових складових національної економіки, що забезпечує продовольчу безпеку держави, формує вагомий частку експортних надходжень та відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку сільських територій. Водночас аграрне виробництво характеризується підвищеним рівнем ризикованості, зумовленим впливом природно-кліматичних, економічних, ринкових, технологічних та інституційних чинників. Посилення кліматичних змін, зростання частоти екстремальних погодних явищ, нестабільність аграрних ринків і воєнні виклики суттєво ускладнили умови функціонування аграрного сектору та загострили проблему управління ризиками. У цих умовах аграрне страхування набуває особливої значущості як ключовий фінансовий інструмент мінімізації втрат від несприятливих подій, забезпечення стабільності аграрного виробництва та підвищення фінансової стійкості сільськогосподарських товаровиробників. Водночас сучасний стан ринку аграрного страхування в Україні характеризується низьким рівнем страхового покриття, обмеженою довірою аграрних виробників до страхових інститутів, недостатньою диверсифікацією страхових продуктів і потребою в подальшій модернізації механізмів страхового захисту.

За таких обставин дисертаційна робота Гумена Олександра Вікторовича на тему «Розвиток аграрного страхування в Україні» є своєчасною, актуальною та науково обґрунтованою. Обрана тема відповідає сучасним викликам розвитку фінансової системи та аграрної економіки України, має важливе теоретичне й прикладне значення та спрямована на обґрунтування стратегічних, поведінкових та інноваційних напрямів розвитку аграрного страхування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження Гумена Олександра Вікторовича виконано відповідно до напрямів науково-дослідної роботи факультету економіки і

підприємництва Уманського національного університету за темою «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (номер державної реєстрації 0121U112522). У межах зазначеної наукової тематики в дисертації досліджено теоретико-методичні та прикладні аспекти розвитку аграрного страхування як інструменту підвищення фінансової стійкості аграрного сектору та забезпечення сталого розвитку сільського господарства України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Гумена Олександра Вікторовича на тему «Розвиток аграрного страхування в Україні», є достатньо обґрунтованими та логічно послідовними. Їх обґрунтованість підтверджується ґрунтовним аналізом наукових праць українських і зарубіжних учених, чіткою логікою побудови дослідження та комплексністю застосованих методів.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням значного масиву статистичних, аналітичних і нормативно-правових матеріалів, офіційних даних органів державної влади та результатів власних розрахунків автора за 2018-2024 рр. У роботі застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, статистичні та індексні методи, SWOT-аналіз, кластерний аналіз і сценарний підхід, що дозволило комплексно дослідити проблеми розвитку аграрного страхування.

Наукова новизна результатів є належно обґрунтованою та підтверджується послідовною аргументацією авторських підходів до уточнення сутності аграрного страхування, удосконалення класифікації ризиків, формування поведінково-мотиваційної моделі страхової участі агровиробників і визначення стратегічних та інноваційних напрямів розвитку ринку.

Дисертація є завершеною, цілісною науковою працею, у якій сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації належать особисто автору, є логічно узгодженими та мають належне теоретико-методичне підґрунтя.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання в системі управління ризиками аграрного сектору на державному, регіональному та місцевому рівнях, у діяльності страхових компаній, а також у навчальному процесі при викладанні фахових дисциплін з фінансів і страхування.

Достовірність результатів і новизна дослідження. Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується ґрунтовною теоретичною та методологічною обґрунтованістю вихідних положень, логічною послідовністю наукового пошуку, коректним формулюванням

мети та завдань дослідження, а також застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, адекватних об'єкту, предмету та завданням роботи. У процесі дослідження використано методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, системний і структурно-функціональний підходи, статистичні, аналітичні та економіко-математичні методи, що забезпечило всебічність і наукову обґрунтованість отриманих результатів.

Вірогідність результатів, висновків і пропозицій підтверджується використанням значного масиву офіційних статистичних даних, матеріалів Національного банку України, міжнародних організацій, звітів страхових компаній, а також власними аналітичними розрахунками автора. Репрезентативність вибірок, кількісний і якісний аналіз показників, застосування інтегральних індексів та методів кластеризації забезпечили статистичну значущість емпіричних результатів. Дисертаційна робота має логічно побудовану структуру, містить аргументовані теоретичні узагальнення, послідовну методологічну основу та практичну спрямованість отриманих результатів. Практична значущість і достовірність окремих розробок підтверджуються відповідними довідками про впровадження. Отже, одержані результати дослідження та основні положення дисертації є науково обґрунтованими й достовірними.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні та розвитку теоретико-методичних і прикладних засад розвитку аграрного страхування в Україні, що дозволило отримати такі результати:

вперше:

– розроблено концептуальну модель інноваційного управління ризиками в аграрному страхуванні, яка інтегрує цифрову аналітику, інтелектуальні страхові рішення, індексно-аналітичні інструменти оцінки збитків та ESG-механізми. Запропонована модель забезпечує прогнозування ризикових подій, оперативну оцінку втрат, оптимізацію страхових процесів і зниження транзакційних витрат, а також формує науково-практичну основу цифрової модернізації ринку аграрного страхування та стимулювання участі аграріїв у страхових програмах;

удосконалено:

– класифікаційний апарат видів аграрного страхування шляхом інтеграції підходів за об'єктами страхування, видами ризиків, формами державної участі та організаційно-правовими моделями, що забезпечує комплексне покриття ризиків, підвищує адаптивність страхових продуктів і фінансову стійкість аграрного сектору;

– науково-методичний підхід до стратегічного аналізу та обґрунтування напрямів розвитку аграрного страхування на основі поєднання SWOT-аналізу, стратегічної карти та сценарного підходу, що дозволяє враховувати ризики, інституційні обмеження та євроінтеграційні орієнтири розвитку ринку;

– теоретико-методичні засади дослідження поведінкових факторів і мотивації учасників аграрного страхування шляхом розроблення авторської поведінково-мотиваційної моделі та системи інтегральних індексів (KOG, INF, SOC, MOT, CRMR), що забезпечує кількісну оцінку готовності агровиробників до управління ризиками та формування диференційованих політик залучення до страхування;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичні підходи до розуміння сутності аграрного страхування як інституційно й технологічно організованої системи управління аграрними ризиками з використанням параметричних інструментів, цифрових технологій та сучасних інституційних механізмів;

– підходи до аналізу нормативно-правового забезпечення та інституційної структури ринку аграрного страхування на основі комплексної оцінки взаємодії державних, ринкових і технологічних механізмів;

– аналітичні та методичні підходи до оцінювання сучасного стану, тенденцій, видової структури та ризиків розвитку аграрного страхування в Україні, що дозволило сформулювати цілісне уявлення про трансформацію ринку в умовах кліматичних, економічних і воєнних викликів.

Практичне значення й впровадження результатів дослідження.

Цінність проведеного дослідження полягає в обґрунтуванні перспектив розвитку аграрного страхування в Україні на основі стратегічного аналізу стану та трансформацій аграрного сектору, а також у розробці практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління аграрними ризиками. Запропоновані в дисертації підходи та інструменти рекомендовано до використання суб'єктами аграрного та страхового ринків при формуванні системи страхового захисту, плануванні виробничої діяльності та впровадженні комплексних механізмів ризик-менеджменту, зокрема із застосуванням класичних, параметричних і цифрових страхових продуктів, поведінково-мотиваційних інструментів та стратегічного планування.

Окремі наукові положення та практичні рекомендації дисертації, зокрема поведінково-мотиваційну модель залучення аграрних виробників до страхових програм і рекомендації щодо удосконалення системи управління ризиками, впроваджено у діяльність СГ «ТАС», ПП «ПФ КОНТУР» та ТОВ «СТ АГРОЗАХІД», що сприяло підвищенню ефективності виробничого й фінансового планування, оптимізації бізнес-процесів, зниженню ризикового навантаження та зміцненню фінансової стійкості підприємств (відповідні довідки про впровадження: №111/9 від. 10.01.2025 р.; № 317/7 від. 03.03.2025 р.; № 177/01-01-07 від 01.04.2025 р.).

Окремі результати дослідження використано в навчальному процесі Уманського національного університету при викладанні дисциплін «Страхова справа», «Аграрне страхування» та «Страховий менеджмент»,

що сприяє підвищенню якості підготовки здобувачів вищої освіти та формуванню практичних компетентностей у сфері страхового захисту та управління аграрними ризиками (довідка про впровадження № 1956/01-10 від 24.09.2025 р.).

Повнота викладення основних результатів в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження О. В. Гумена опубліковано у 17 наукових працях, з яких:

- 5 статей – у фахових виданнях України категорії Б (2 з яких одноосібні);
- 11 праць – тези наукових доповідей (2 з яких одноосібні);
- 1 публікація – у інших наукових виданнях.

Таким чином, основні положення та результати дисертаційної роботи повністю відображені у опублікованих наукових працях, що підтверджує наукову обґрунтованість викладених висновків та пропозицій.

Основний зміст роботи. Дисертаційна робота Гумена Олександра Вікторовича є науковим дослідженням теоретичного та практичного спрямування, присвяченим розвитку аграрного страхування в Україні. Основним завданням роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад функціонування системи аграрного страхового захисту та розробка практичних підходів щодо підвищення її ефективності. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 218 сторінок, з яких 170 сторінок припадає на основний текст.

У вступі (с. 16-25) автор обґрунтовує актуальність теми, формулює мету та завдання дослідження, визначає об'єкт, предмет та методи дослідження, зазначає практичне та теоретичне значення дисертації, новизну та шляхи апробації результатів.

У першому розділі дисертації (с. 26-67) розкрито теоретико-методичні основи аграрного страхування як ключового інструменту мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки. Основним завданням розділу є ідентифікація ризиків за допомогою дедуктивних та індуктивних методів на різних рівнях функціонування аграрних підприємств, а також оцінка їхнього впливу на фінансову стійкість сектору. Розділ передбачає аналіз сутності, ролі та значення аграрного страхування, систематизацію видів страхових продуктів, а також дослідження нормативно-правового та інституційного забезпечення ринку, що дозволяє сформулювати сучасне та цілісне уявлення про механізми управління ризиками.

Другий розділ дисертації (с. 68-115) присвячений аналізу сучасного стану аграрного страхування в Україні за 2018-2024 рр., дослідженню структури, динаміки ринку та продуктової сукупності страхових продуктів. Встановлено високу вразливість ринку до зовнішніх ризиків: кількість застрахованих площ та активних страхових компаній значно знизилася,

однак спостерігається поступове відновлення, що підтверджує адаптивність галузі та визначає необхідність розвитку державної підтримки, механізмів перестраховування та вдосконалення системи управління ризиками.

Автор підкреслює значущість продуктової структури ринку, виділяючи класичні, індексні та параметричні страхові продукти, що забезпечують швидке врегулювання збитків та підвищують фінансову стійкість аграрного сектору. Запропоновано трирівневу модель класифікації ризиків (соціально-економічні, політичні та кліматичні) із використанням інтегральних індикаторів, що дозволяє кількісно оцінити вплив факторів на стійкість ринку. Визначено, що домінують політичні ризики та спостерігається значна структурна невизначеність, що обґрунтовує необхідність комплексного та адаптивного управління ризиками на макро-, мезо- та мікрорівнях.

У третьому розділі (с. 116-165) досліджено перспективи розвитку аграрного страхування в Україні та запропоновано практичні підходи до вдосконалення системи управління ризиками. Проведено стратегічну діагностику ринку за допомогою SWOT-аналізу, стратегічної карти та сценарного підходу, що дозволило визначити ключові проблеми, оцінити можливі траєкторії розвитку та обґрунтувати напрями державного партнерства, цифровізації страхових процесів та розширення лінійки продуктів.

Автор підкреслює важливість поведінкових чинників учасників ринку та розробляє авторську поведінково-мотиваційну модель, яка інтегрує економічні, соціальні, психологічні та інституційні детермінанти. Кластерний аналіз дозволив виділити три групи агровиробників із різним рівнем готовності до страхування, що обґрунтовує диференційовані політики розвитку ринку та інформаційно-поведінкові інтервенції.

Обґрунтовано необхідність застосування інноваційних та цифрових підходів до управління ризиками, включно з індексними та автоматизованими продуктами, цифровою аналітикою та інтеграцією з державними реєстрами. Запропонована модель забезпечує підвищення прозорості ринку, оптимізацію страхових процесів, зміцнення довіри виробників та підвищення фінансової стійкості аграрного сектору.

Таким чином, дисертаційна робота Гумена О. В. вирізняється високим рівнем теоретичної обґрунтованості та практичної значущості. Автор об'єднав аналітичні та експертні методи дослідження, що дозволяє комплексно оцінювати ризики та пропонувати ефективні рішення для підвищення стійкості аграрного сектору України.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Аналіз дисертаційної роботи О. В. Гумена та відповідних наукових публікацій не виявив фактів академічного плагіату або будь-яких інших порушень принципів академічної доброчесності. Автором коректно оформлені посилання на наукову літературу, формули та нормативно-правові акти.

Дисертація виконана самостійно і є кваліфікаційною науковою працею з науково обґрунтованими висновками та практичними рекомендаціями, поданими здобувачем для публічного захисту.

Дискусійні положення та зауваження. Належним чином оцінюючи рівень дисертації, її теоретичну новизну та практичну значущість, слід відзначити наявність окремих дискусійних положень і зауважень, зокрема:

1. Підрозділ 1.1 «Сутність, роль і значення аграрного страхування в системі фінансового захисту аграрного сектору» містить ґрунтовний виклад історії та сучасного стану аграрного страхування, однак подані положення щодо ризиків агровиробництва та їх впливу на ефективність страхового захисту є доволі узагальненими (с. 29-32). На нашу думку, для підвищення наукової цінності роботи доцільно було б деталізувати класифікацію ризиків (природно-кліматичні, біологічні, технологічні, ринкові, інституційні, воєнні), наводячи конкретні приклади їхнього впливу на виробництво та ретельно дослідити взаємозв'язок між різними видами ризиків і ефективністю страхових механізмів, а також розглянути адаптацію страхових стратегій до сучасних трансформаційних процесів, таких як цифровізація, кліматичні зміни та воєнні загрози, зокрема акцентуючи увагу на інтеграції інноваційних підходів до управління ризиками для підвищення стійкості агровиробництва.

2. У підрозділі 1.3 дисертаційної роботи значну увагу приділено аналізу нормативно-правового забезпечення аграрного страхування. Водночас, на нашу думку, доцільним було б більш чітко розмежувати повноваження та функціональні ролі ключових інституційних суб'єктів ринку, а також окремо акцентувати увагу на проблемах координації між ними в сучасних умовах.

3. Обґрунтовуючи стратегічні напрями вдосконалення системи аграрного страхування (підрозділ 3.1), автор зосереджується переважно на концептуальних і програмних аспектах розвитку ринку аграрного страхування. Водночас, на нашу думку, робота виграла б у прикладному вимірі за умови більш детального розкриття механізмів залучення ключових суб'єктів ринку (держави, страхових компаній, агровиробників, професійних об'єднань) до реалізації запропонованих стратегічних заходів, із конкретизацією інструментів, стимулів та інституційних ролей.

4. Розглядаючи інноваційні та цифрові підходи до управління ризиками в аграрному страхуванні (підрозділ 3.3), автор обґрунтовано акцентує увагу на перспективності цифровізації та впровадження сучасних технологій у діяльність страхових компаній. Водночас, на нашу думку, робота набула б більшої прикладної цінності за умови більш чіткого окреслення етапності впровадження зазначених рішень в українських реаліях, а також урахування інституційних, фінансових і організаційних обмежень їх практичного масштабування.

Зазначені дискусійні зауваження та рекомендації відображають наукову позицію офіційного опонента і не впливають на високу оцінку наукової цінності та практичної значущості представленої роботи.

Загальний висновок. Дисертація Гумена Олександра Вікторовича на тему: «Розвиток аграрного страхування в Україні» є самостійно виконаним науковим дослідженням, здійсненим з дотриманням принципів академічної доброчесності та вимог законодавства України у сфері авторського права.

Наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю, є належним чином обґрунтованими та в сукупності забезпечують вирішення актуального науково-практичного завдання щодо розвитку аграрного страхування в Україні. Зміст роботи відповідає меті та поставленим завданням і повністю розкриває тему дослідження.

За змістом, науковим рівнем і оформленням дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а також наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), а її автор – Гумен Олександр Вікторович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування у галузі знань 07 Управління та адміністрування.

**Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів,
банківської справи,
страхування та фондового ринку
Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова**

Юлія АЛЕСКЕРОВА